

ÖZET

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bilişim teknolojilerindeki gelişme ve küreselleşme eğilimi ile birlikte yaşanan değişim, toplumsal ve siyasal yaşamda olduğu kadar gündelik yaşamda da gerçekleşmiş; bilgiye yönelik artan talebin karşılanabilmesi için yeni arayışlara başlanılmıştır.

Araştırma Türkiye'de ziyaretçi sayısına göre ilk yüz site içinde yer alan haber amaçlı başta gazeteler olmak üzere web sitelerinin içerik analizini kapsamaktadır. Araştırmada veri toplamak üzere istatistiksel veri kaynağı www.alex.com sitesinin yanında bilgi içerik analizi için 17 ölçütten oluşan değerlendirme formu kullanılmıştır. Değerlendirme formundaki her bir kategori altında yer alan ölçütlerin değerlendirilmesi var (1) ve yok (0) olarak puanlandırılarak analiz edilmiştir.

Çalışmada, veriler analiz edilirken genel olarak betimleyici analiz (descriptive analyses) teknikleri kullanılmıştır; tablolarda verilerin frekanslarına ve yüzdesel olarak dağılımlarına bakılmış olup, nominal (kategorik) verilerin puanlarının anlamlı bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir.

ERGONOMICS DESIGN LEVEL OF WEB BASED NEWS SITES IN TURKEY COMPERATIVE ANALYSIS

With the globalization trend and technological development, there have been impacts of these on the daily social and political life since the second half of the 20th century; as a result, there have occurred new tendencies for supplying the growing demands on information.

This study covers the content analysis of web sites including mainly news web sites which are among the top 100 web sites ranked according to the number of visitors. A form consisting of 17 criteria and the statistical data source the website www.alex.com were used as the tools in collecting data for the present study. Each category with its sub-items were rated as "present"(1) and "none"(0) scores. Descriptives of collected data were given and the rates and numbers were illustrated through tables.

Anahtar Kelimeler : Web tasarımı, internet gazeteciliği, ergonomi.

Key Words : Web design, online journalism, ergonomics.

İnsanın yaşamını sürdürebilmek için dil ögesini kullanarak iletişim kurmaya başlaması, düşünce ve duygularını bir diğer insana iletme arzusu zamanla bu düşünce ve duyguları daha geniş kitlelerle paylaşma isteğine dönüşür ve haberleşme olgusu karşımıza çıkar. Toplumun tümünün ya da önemli bir bölümünün haberleşme ortamı içinde alıcı konumda olduğu kitlelere yönelik iletişim, "kitle iletişimi"; bunu sağlayan araçlar (gazete, kitap, televizyon, sinema, dergiler, afisler vb.) ise "kitle iletişim araçları" olarak adlandırılmaktadır. İlk çağdan itibaren gelişen bilgi ve yöntemler, daha etkin bilgi topluluğu oluşturmada, yeni iletişim teknolojileri sayesinde özellik ve nitelik değişimine uğratılmaktadır. Günümüzde geldiğimiz noktada ise yeni teknolojiler, bilgisayar, haberleşme ve iletişim ağları yaşamın her alanını yeniden şekillendirmekte buna bağlı olarak, ulaşılan noktanın "bilgi çağı" ve toplumunun "bilgi toplumu" olarak adlandırılmasına sebep olmaktadır. Gazete, radyo ve televizyonun internet aracılığıyla yeni medya alanına dönüşmesi, geleneksel iletişim biçimlerini baştan aşağı değiştirmiş, bu gelişme kaçınılmaz olarak medya sektörünün işleyiş biçimlerini de etkilemiştir. Yeni teknolojilerin içerik aktarımına sağladığı bu olanaklar sonucu; yazılı içeriğin dergi ve gazetelerin sayısal hale getirilmesi, radyo, TV ve internet gibi yayınlarının cep telefonu gibi araçlar ile sağlanabildiği söylenebilir.¹ Özellikle medyanın pahalı yatırımlarına gerek duymayan, diğer habercilik sektörlerine göre çok küçük maliyetlerle ve hem yazılı hem görsel basının fonksiyonlarını da içeren yapısıyla internet gazeteciliği, kitle iletişimi alanında yeni bir olgu olarak yerini almıştır.

Bu çalışmada, internet ortamı içerisinde geniş ve sürekli bir kullanıcı kitlesi olan haber sitelerinin tasarımlarının özelliklerinin ergonomik olarak saptanması ve buradan yola çıkarak yapıcı öneriler getirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada yer alan web sayfalarının tasarım araçlarının değer

* Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Erzurum, 25240, ugur@atauni.edu.tr

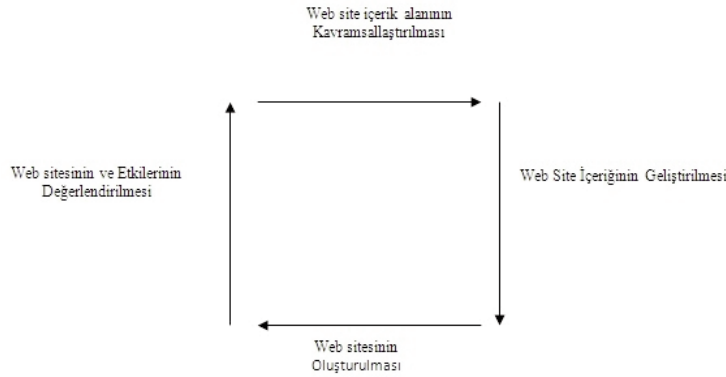
** Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Erzurum, 25240, ugurbakan@atauni.edu.tr

1- Yaşın, C., "Medyada Yeni Trendler", **Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, S. 21, 2005, s. 289.

lendirilmesi için araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan içerik analizi kullanılmıştır. Bir nitel araştırma yöntemi olan içerik analizi, bir metindeki değişkenleri ölçmek amacıyla, sistematik tarafsız ve sayısal olarak yapılan analizdir.² Haber amaçlı başta gazeteler olmak üzere web sitelerinin içerik analizinde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar çerçevesinde bir araya getirmek ve okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır. Çalışma, araştırma amaçlarına uygun tarama modeli kullanılarak yapılmıştır. Çalışmanın ilk aşamasında, site arayüzlerinden hareketle benzer özelliklerin saptanarak, tasarım içerisinde kullanıcının görsel erişimini etkileyen içerik unsurları kodlanmıştır. Verilerin kodlanmasında araştırmacı, elde ettiği bilgileri inceleyerek, anlamlı bölümlere ayırmaya ve her bölümün kavramsal olarak ne ifade ettiğini bulmaya çalışmıştır.

1.1. İnternet Gazeteciliğinde Tasarım Unsurları

Geleneksel gazetecilik anlayışı, internetin hayatımıza girmesiyle yeniden şekillenmekte, bütün dünyada yaygınlaşan internet gazeteciliği formu kısa bir süre içerisinde yaygınlık kazanmaktadır. İnsanlar artık basılı gazeteler yerine haber portalları üzerinden gündemi takip etmektedir. Haberin güncel ve görsel olmasının yanında binlerce haberin yer aldığı web ortamlarının ergonomisinde artık büyük önem kazanmaktadır. Web sayfası tasarlarken haber içeriğinden ziyade kullanıcı kitlesinin ihtiyaçlarına göre planlama yapılmaktadır. Mills ve Law tarafından geliştirilen modelle, birçok unsurun bir döngü olarak belirli bir program dâhilinde düşünülerek yepyeni bir web ortamı yaratılması, geliştirilmesi ve etkilerinin değerlendirilmesiyle sistem başarısı sağlanabilmesi anlatılmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Web Site Değerlendirmesi İçin Genel Bir Model³

Kullanıcı tercihleri doğrultusunda tasarım ve ergonomide yapılan güncellemelerle geniş kitlelere ulaşabilen web servisleri birçok uygulamanın barındığı karmaşık platformlardır. Bu karmaşık sistem içerisinde nitelikli bir haber sitesinin oluşturulabilmesi için tasarım, yazılım ve yayın unsurlarının iyi planlanması gerekmektedir. Bir web sitesi, tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılayarak memnuniyet oluşturmalı, bağlılık yaratmalı ve tüketicilerin tekrar siteyi ziyaret etmelerini sağlamalıdır. İlk kez ziyaret edilen bir sitenin kullanıcı açısından, kullanma kılavuzları, öğretici seminerler ve yardımcı olacak müşteri hizmetleri görevlileri olmadığı için tüm tasarım unsurları ziyaretçi ergonomisine göre geliştirilmelidir. İnternet gazetesinin planlanması, organizasyonu, finansmanı, yürütülmesi, değerlendirilmesi, duyurulması ve anlatılması gibi konulardan meydana gelmektedir.

2- Wimmer, D., D. ve Dominick, J.R., **Mass Media Research: An Indroduction**, Belmont: Wadsworth Publishing Company, 2000, s. 135-136.

3- Juline E., Mills, R., L., **Handbook of Consumer Behavior**, Tourism, and the Internet, The Haworth Hospitality Press, Binghamtos, 2005, s. 231

Bir web tabanlı gazetenin başarısı, haber ağının planlanması, bu planlar çerçevesinde haber organizasyonunun kurulması ve buna bağlı olarak bütçenin belirlenmesiyle sağlanabilmektedir. Bu noktada, online portalda gerekli olan disiplin aracı, haberlerin web sayfası içerisinde en güncel ve en uygun şekilde nasıl kullanılabileceklerinin düşünülmesi, sunum metotlarının ve değerlendirme yöntemlerinin bilinmesidir. Web sayfası içeriğinde yer alan bilgi yönetimi etkinliklerinin, örgütün, sorun çözme, dinamik öğrenme, stratejik planlama ve karar verme gibi konularda, örgütün bilgiyi talep etmesi, depolaması ve yararlanmasına odaklaşmasına; aynı zamanda entellektüel sermayenin korunması ve örgütün yararına kullanılmasına yardımcı olmaktadır.⁴

Tasarım işlemi yinelemeli ve ayrıntılarla gelişen bir karar verme faaliyetidir. Bu süreç, ihtiyacın belirlenmesi ile başlar, problem için bir dizi faaliyet ile devam eder ve ürünün ayrıntılı tanımı ile son bulur.⁵ Çalışmada yer alan haber içerikli web sitelerinin kullanımlarına yönelik tasarım problemini tespit edebilmek için, kullanıcıların fonksiyonel ihtiyaçları karşılayacak farklı çözüm kavramları oluşturma ve seçmeyi içeren kavramsal tasarım aşaması incelenmiştir. Genel olarak kullanılabilirlik, herhangi bir ürün ya da sistemin, ortalama ya da ortalamanın da altında yeteneği ve deneyimi olan biri tarafından, ümitsizliğe kapılıp, hüsrana uğramadan kullanılabileceğinden emin olmaktır. Bu ürün ya da sistem, bir savaş uçağı veya bir web sitesi de olabilir.⁶ Bu safha, tasarım ve çözüm prensipleri hakkında önemli ilk kararların verildiği en kritik ürün geliştirme aşamasıdır. Kavramsal tasarımda amaç, gerekli fonksiyonları en iyi şekilde karşılayabilecek bir tasarım çözümü belirlemek ve geliştirmektir. Sistematik ve her çözümden bağımsız kavramsal tasarımı yapabilmek için fonksiyonel tanım ve ifadeleri çıkarmak, incelemek ve organize etmek gerekir.⁷ Tasarımın genel amacı, var olan sistemi ya da yapıyı günün ya da çevrenin şartlarına göre değiştirmektir. Kısaca açıklanırsa, bu amaç var olan bilgilerin sentezlenmesi ve faaliyetlerinin organize edilmesi olarak algılanabilir. Tasarım faaliyetleri ile değişimler meydana gelmektedir.

Bir web sitesi tasarımının ilk aşaması site planının ve içeriğinin oluşturulmasıdır. Bir haber sitesi olarak düşünülen bu siteye öncelikle bir isim verilmesi ve web adresinin (teknik adıyla URL: Uniform Resource Locator) belirlenmesi gerekmektedir. Haber siteleri incelendiğinde kullanılan web adresleri iki kategoride yer almaktadır. İlk grup günlük olarak basılan gazetelerin içeriklerinin geliştirilerek internet ortamına aktarılmış halleridir. Bu gazeteler için kullanılan internet adresleri site adı ve com.tr uzantısından oluşmaktadır (milliyet.com.tr, hurriyet.com.tr, sabah.com.tr, vatanim.com.tr, zaman.com.tr, fotomac.com.tr, posta.com.tr, aksam.com.tr, taraf.com.tr). İkinci grup haber siteleri ise arama motorlarında kolay bir erişim sağlanabilmesi için “com” uzantısıyla ve site adları içerisinde “haber” kelimesi ile yer almaktadır (haber7.com, internethaber.com, haber3.com, ensonhaber.com, haberler.com, haberturk.com, habervitrini.com, haberturkspor.com, samanyoluhaber.com, aktifhaber.com, vb.).

Haber içerikli web sitelerinin geneline baktığımızda, hangi dilde yayın yapıyor olursa olsun tümünün görsel olarak birçok ortak özellik taşıdığı göze çarpmaktadır. Gazetelerin geleneksel görsel tasarım elemanlarından faydalanılarak hazırlanan bu siteler, çoğu zaman internet ortamına özel kullanılabilirlik ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamamaktadırlar. Haber portalı içerisinde kullanıcının ihtiyaçları doğrultusunda tasarım unsurları belirlenirken, güncel haberlerin destekleyici unsurları olan, haber fotoğraflarının, video kliplerin, ses dosyalarının, simülasyonlar ve animasyonların kullanılması gerekmektedir. Site içeriğinde geliştirilmiş olan bu web servislerinde kullanacak yazılımlar, dağıtık internet ortamında çalışan, birbirleriyle haberleşen, birbirlerinin servislerini kullanabilen yazılım bileşenlerinden oluşmalıdır. Bu bileşenler ziyaretçilerin web fonksiyonlarını en etkin şekilde kullanabilmesi için ihtiyaç analizlerinin sonucunda eklenebilir veya çıkartılabilir. Fonksiyonel ayrıştırma olarak bilinen bu işlem, karmaşık bir fonksiyon tasarım ihtiyacını daha küçük fonksiyonlara bölme olarak tanımlanır.⁸ Burada tasarlanacak ürüne ait fonksiyonel ihtiyaçlar araştırılır. Fonksiyonlar liste-

4- Utehas, “Questions about knowledge management” KM, Erişim tarihi: 20.10.2010. <http://www.bus.utexas.edu/kman/answers.htm>.

5- Börklü, H., R., “Computer-aided conceptual design based on design catalogues”, *Politeknik Dergisi*, 4 (3), 2001, s. 77-78.

6- Steve K., *Don't Make Me Think*, USA, New Riders Publishing, 2000, s. 5.

7- Deng, Y.M., Tor, S.B. and Britton, G.A., “Abstracting and exploring functional design information for conceptual mechanical product”, *Engineering with Computers*, 16, 2000, s. 36-52.

8- Toktaş, İ., *Mekanik Sistemler İçin Bir Kavramsal Tasarım Modelinin Geliştirilmesinde Yapay Sinir Ağlarının Kullanılması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2003.

lenir ve karmaşık fonksiyonlar daha basit alt fonksiyonlara ayrılır. Fonksiyon yapısı, her alt fonksiyonla birlikte sistemdeki girdi-çıkı ilişkilerini içerir. Nielsen (2000), tarafından yapılan araştırmalarda, her on web okurundan sekizinin gözleri ilk olarak sayfadaki metinlere, özellikle başlık, özet ve alıntılarını içeren kısımlara, odaklandığı tespit edilmiştir. Bir sitenin kullanıcılarının sadece %33'ü makalelerin tamamını (ya da sayfanın içeriğini) okuduğu, okurların makalenin tamamını okuduklarında bile, aslında %75'lik bir kısmını okuduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar, açık, özlü ve önemli noktaları akılda tutarak yazmanın, okura daha az zamanda, daha az kelime kullanarak bilgileri aktarmanın önemini vurgulamaktadır.⁹ Bu nedenle yapılacak olan haber sitesinin içeriği tüm sayfalardan ulaşılacak ana başlıklar altında toplanması, alt başlıklar ile hiyerarşik yapı derinleştirilmesi gerekmektedir. İlgi alanınıza göre en son haber ve yenilikleri takip etmek için binlercesi içinden sizi ilgilendiren doğru haber gruplarına ulaşmanız gereklidir. Gündem, politika, spor, kültür-sanat, ekonomi, magazin, teknoloji, sağlık, eğitim, v.b. başlıkların içeriğinde yer alan haberlerin doğru olarak planlanması sistemin görev ve verim ihtiyaç analizi ile bunların sistem tarafından icra edilecek ayrıntılı faaliyet ve görevlere dönüştürülmesi açısından son derece önemlidir. Burada fonksiyon analiz işlemi: belirleme, tanıma, hiyerarşik yapı, sıra, ilişkiler, ölçme ve atamadan oluşmaktadır. Bu sistem, kavram oluşturma ve değerlendirmede kullanılmaktadır. Böylece tasarımcı, karmaşık, hassas ve eksik yapıdaki kavramları bir bütün olarak ele alabilecektir. Tasarımcılar, tüketicinin ilgisini 5 saniye ile 30 saniye arasında çekebilecek tasarımlar yapmalıdırlar ve ana sayfa açık, basit, kısa, fonksiyonel ve hızlı yüklenebilen şekilde olmalıdır. Navigasyon araçlarının, linkler ve çerçeveler gibi, görünümü önemlidir. Sonuç olarak, bazı tasarımcılar ana sayfanın büyüklüğünün sınırlı olmasını mümkünse bir ekran boyuna sığacak şekilde olmasını tavsiye etmektedirler. Bevan (2004) web sitesinde olması gereken yazı biçimini şöyle tanımlamıştır:

- Kolay okunabilir ve kullanılabilir olmalı,
- Kullanıcıların dikkatini dağıtabilecek animasyon veya flash kullanımından kaçınılmalı,
- Yazının okunmasını zorlaştıran arka fonların kullanımından kaçınılmalı,
- Bazı internet tarayıcılarına uygun olmayan yazı türlerinden kaçınılmalı,
- Yazıların dikkat çeken bazı bölümleri hızlıca göz atmayı sağlayacak şekilde tasarlanmalı,
- Kullanıcıların çok fazla yazıyı okuyacağı beklenmemeli: yazdırılabilir bir sayfa veya indirilebilir bir dosya şeklinde sunulmalıdır.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada Türkiye'deki internet gazeteciliğine yönelik kendi görüş, düşünce, fikir ve yapılarına dayanan ve tutumları ile ilişkili olan duyuşsal, bilişsel ve davranışsal durumlar derecelendirilerek ölçmek amaçlanmaktadır. Haber sitelerinin standart formatları incelenerek, kullanıcı tercihlerini etkileyen beş ana başlık altında 17 ölçütten oluşan değerlendirme formu hazırlanmıştır. Ölçütlerin olabildiğince somut ve nesnel özellikler taşıması sağlanmaya çalışıldığı bu çalışmada, önceki araştırmalarda kullanılan yazı kalitesi, resim kalitesi, bilgi çeşitliliği, detaylı bilgi gibi öznel özellikler taşıyan ölçütler değerlendirme formuna dâhil edilmemiştir. Ziyaret edilen her web sitesi www.alexacom vasıtasıyla istatistiksel bir değerlendirme yapılarak belirlenmiş ve web siteleri için belirlenen 17 ölçüte göre tek tek değerlendirilmiş ve web sitelerinin dinamik yapısı nedeniyle sadece bir kez ziyaret edilmiş ve bu değerlendirme formuna kaydedilmiştir. Değerlendirme formundaki her bir kategori altında yer alan ölçütlerin değerlendirilmesi var (1) ve yok (0) olarak puanlanmıştır. Veriler, araştırmacının kendisi yanında, içerik analizi konusunda bilgi sahibi üç öğretim elemanı aracılığı ile veriler çapraz olarak toplanarak ayrı ayrı değerlendirilmiş ve ortalamaları alınmıştır.

9- Nielsen, J., "How Users Read on the Web", **The Alertbox**, October, 1997.

Veriler (SPSS 19.0 for Windows) “İstatistik Paket Programı” kullanılarak analiz edilmiştir. Bu çalışmada, veriler analiz edilirken genel olarak betimleyici analiz (descriptive analyses) teknikleri kullanılmıştır; nominal (kategorik) özelliğe sahip verilerin frekanslarına ve yüzdesel olarak dağılımlarına bakılarak analizleri yapılmıştır.

Bildiğiniz gibi web sitelerinin Google Page Rank, Alexa, Techorati vb. değerlerle popülerliği ölçülebilmektedir. Online haber portalları hakkında veri toplama işleminde nitel araştırma tekniklerinden tarama modelinden yararlanılmıştır. Değerlendirme formunun oluşturulmasında sitelerinin web trafikleriyle ilgili bilgi veren www.alex.com vasıtasıyla Türkiye’de en çok ziyaret edilen ilk 100 site içerisinde yer alan 28 haber sitesi (milliyet.com.tr, hurriyet.com.tr, sabah.com.tr, vatanim.com.tr, haber7.com, ntvmsnbc.com, internethaber.com, haber3.com, ensonhaber.com, haberler.com, zaman.com.tr, sporx.com, fotomac.com.tr, haberturk.com, habervitrini.com, haberturkspor.com, ntvspor.net, samanyoluhaber.com, iha.com.tr, aa.com.tr, dha.com.tr, trt.net.tr, aktifhaber.com, aksam.com.tr, posta.com.tr, stargazete.com, taraf.com.tr) değerlendirilmeye alınmıştır. Araştırma kapsamında web istatistik ölçümlerinin (www.alex.com) doğru değerleri veriyor olduğu varsayılmıştır.

Çalışmada yer alan haber sitelerinde ergonomiyi olumsuz etkileyen faktörler belirlenerek değerlendirilmiştir. Kullanılabilirlik değerlendirme yöntemleri site problemlerinin belirlenmesinde sadece bir yardımcı araç olmayıp aynı zamanda bu problemlerin çözümü için geliştirilen bir yoldur. Bu yöntemler hem tasarım değişikliklerine yol açmakta hem de bu değişikliklerin değerlendirilmesini sağlamaktadır.¹⁰ E-ölçütlerdeki en büyük sorun ölçülmesi gereken alan sayısının fazla olmasıdır. Analizlerde kullanılabilirlik değerlendirme yöntemleri üçe ayrılmaktadır: Sorgulama (inquiry), İnceleme (inspection) ve Kullanılabilirlik Test (usability testing). Sorgulama yönteminde çeşitli kontrol listeleri veya anketler yardımıyla kullanıcıların ürün hakkındaki görüşleri alınmaktadır. İnceleme yönteminde ise ürün uzmanlar tarafından incelenmektedir. Gerçek kullanıcılar ile yapılan Kullanılabilirlik Test yönteminde ise kullanıcılar ürünle ilgili gerçek görevleri yerine getirirken gözlemlenmektedir.

1.3. Bulgular

Sanal ortamda kullanılan e-ölçütler, web sitelerinin birçok özelliklerinin ortak kullanıcılar tarafından tercih edilen en genel kullanım biçimlerini belirleyebilmek için geliştirilmiştir. Çalışmada kullanılabilirlik test yöntemi arayüz tasarımlarında geri bildirim sağlayan ve son kullanıcıları içeren bir yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemin amacı ürün ile kullanıcı arasındaki etkileşimi incelemek ve ürünün kullanılmasında engel oluşturan kullanılabilirlik problemlerini tespit etmektir. Son kullanıcı ile ürün arasındaki etkileşim kullanıcıların ürünü kullanmaları sırasında ortaya çıkmaktadır. Web sitesinde arayüz olarak adlandırılan genel site tasarımı, kullanıcının ilk karşılaştığı sayfa ilk sayfa yani “anasayfa (homepage)” dır. Bu yüzden ilk sayfanın tasarımı ve etkileyciliği sitenin kullanılabilirliğini arttıran önemli bir unsurdur. Haber portalları arayüzlerinde ergonomi değerlendirilirken, genel erişilebilirlik, grafik tasarım, sıralama ve genel yerleşim planı, entegrasyon, içerik, müşteri hizmetleri & müşteriye saygı, ileri düzeydeki bileşenler, bağlantı hızı gibi etmenler kullanılmaktadır. Bu sırada kullanıcıların ürün hakkındaki yorumları, davranış biçimleri ve beklentileri gözlemlenerek kaydedilmektedir. Daha sonra bu veriler analiz edilerek web sitesini geliştirmek için kullanılmaktadır.¹¹ Türkiye’de yer alan ilk 100 site içerisinde bulunan gazete ve haber portalları Tablo 1’de yer almaktadır.

10- Battleson, B., Booth, A., and Weintrop, J., “Usability testing of an academic library web site: a case study”, **The Journal of Academic Librarianship**, vol. 27, no 3, 2001, s.188-198.

11- Norlin, E., and Winters, C.M., “Usability Testing for Library Web”, **American Library Association**, Chicago, 2002.

Tablo 1. İnternet Sitelerinin Ziyaretçi Sayısına Göre Sıralanması

Gazete Adı	Trafik	Gazete Adı	Trafik
hurriyet.com.tr	454	ntvspor.net	5682
Milliyet.com.tr	484	samanyoluhaber.com	5736
haberturk.com	920	posta.com.tr	10734
sabah.com.tr	1386	aksam.com.tr	12322
haber7.com	2079	stargazete.com	12519
vatanim.com.tr	2161	trt.net.tr	12623
ntvmsnbc.com	2251	haber3.com	12665
internethaber.com	2471	taraf.com.tr	14070
sporx.com	2779	aktifhaber.com	15342
zaman.com.tr	3162	iha.com.tr	20203
fotomac.com.tr	3819	habervitrini.com	21529
ensonhaber.com	4045	aa.com.tr	27138
haberler.com	4187	dha.com.tr	34145
haberturkspor.com	4769		

İnternet Sayfalarında kullanılabilirliği etkileyen en önemli unsur bağlantı hızıdır. Bağlantı hızı ve sunucu meşguliyeti web tasarımcısının dışında gelişen faktörlerdir. Değerlendirmeye alınan sitelerden (Tablo 2) edinilen verilerin faktör çözümlemesine uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan değerlendirme sonucunda, % 29,6'sının çeşitli nedenlerden dolayı erişim hızının düşük olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. İnternet Sitelerinin Download Hızına Göre Değerlendirilmesi

	Sayı	Yüzde
Yok	8	29,6
Var	19	70,4
Toplam	27	100,0

Barındırma (hosting) hizmeti servisin veri transfer hızını belirlemektedir. Belirli bir veri hızında sayfanın açılmasını etkileyen en önemli faktör fotoğraflar ve animasyonlardır. Hem görselleri (resim vb.) kullanabilmek, hem de sayfa yüklenme hızını uygun seviyede tutabilmek için, sayfada kullanılan fotoğrafların görüntü kalitesinin bilinçli olarak belli oranda düşürülmesi gerekmektedir. Bunun yanında bilgisayarların ön bellekleri (cache) kullanımı sayesinde sayfa içerisinde tekrarlanan öğeler kullanılarak, ziyaretçinin sayfaları hızlı yüklenesi sağlanmış olunur. Bir kere yüklenen resim veya öğe ikinci sayfada da yer alıyorsa tarayıcı bunu yüklemekte hiç zorlanmaz. Resmi tekrar almak yerine, değişiklik olmadığı bilgisini aldığı anda, daha önce yüklemiş olduğu resmi ön bellekten yükler.

Tüm bunlar web tasarımcısının sayfa hızları için dikkat ettiği veya etmesi gereken konulardır. İşin özü, pek çok tasarımcı sayfaların görüntülenme hızını bazı araçlarla kontrol eder. Kabul edilen değer genelde önceleri 30 saniye civarında idi, ancak günümüzde 7-8 saniye gibi oldukça iddialı değerler de benimsenmektedir. Sayfa hızı konusunda en önemli örnek dünyanın en çok ziyaretçi alan sitelerinden olan google'ın yapısıdır. Sadece 10-12K gibi, pek çok sitedeki sadece bir resmin büyüklüğünde bir sayfa büyüklüğüne sahiptir.

Tablo 3. İnternet Sitelerinin Tercihlere Göre Arayüz Değiştirilebilirliğinin Değerlendirilmesi

	Sayı	Yüzde
Yok	20	74,1
Var	7	25,9
Toplam	27	100,0

Tablo 3'de internet kullanıcılarının tercihleri doğrultusunda arayüzde yapılabilecek fonksiyonlar değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında yer alan sitelerden 7'si, bu imkânı verirken, 20'si ise bu opsiyonu vermemektedir.

Tablo 4. İnternet Sitelerinde Sıkça Kullanılan Bileşenlerin Değerlendirilmesi

	Site Haritası		Hava Durumu Durumu		Ekonomi Bileşenleri		Site içi Arama		Galeriler	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Yok	6	22,2	2	7,4	27	100,0	27	100,0	12	44,4
Var	21	77,8	25	92,6	0	0	0	0	15	55,6
Toplam	27	100,0	27	100,0	27	100,0	27	100,0	27	100,0

Araştırmada yer alan sitelerin içeriğinde yer alan bileşenlere ilişkin ortalamalar Tablo 4'te verilmiştir. Değerlendirmeye alınan sitelerin sayfaları içerisinde yer alan sıkça kullanılan bileşenlerin %92,2'sinde Hava Durumunun, % 77,8'inde Site Haritasının, % 55,6'sında Video ve Fotoğraf Galeri İndekslerinin olduğu ve sitelerin tamamında Site ve Webiçi Arama, güncel döviz kurları, veriler, endeksler ve piyasa göstergelerinin yer aldığı "Ekonomi Bileşenleri" nin olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 5. İnternet Sitelerinde Kullanıcıya Yardımcı Bileşenlere Göre Değerlendirilmesi

	E-posta Bülteni		Yardım veya SSS		Gizlilik ve Güvenlik		Geribildirim Formu		Birimlerin e-posta Adresleri	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Yok	13	48,1	13	48,1	14	51,9	12	44,4	12	44,4
Var	14	51,9	14	51,9	13	48,1	15	55,6	15	55,6
Toplam	27	100	27	100	27	100	27	100	27	100

Online medya, elektronik basın, internet haberciliği gibi deyimlerle ifade edilen alanda haber üretimi yazılı basına birçok farkı beraberinde getirmektedir. Eşzamanlı olarak birçok haberin ziyaretçiye ulaşması bu yeni gazetecilik anlayışında beklentileri de artırmaktadır. İnsanlar güncel haberi takip etmenin yanı sıra site içerisinde de etkileşimli bir ortamın varlığına ihtiyaç duymaktadır. Tablo 5’de mevcut siteler içerisinde ziyaretçilerin beklentilerine yönelik e-posta bültenlerinin % 51,9’unda, yardım veya SSS’in % 51,9’unda, geribildirim formunun %55,6’sında ve birimlerin e-posta adreslerinin ise %55,6’sında oluğu gözlenmiştir. Ayrıca site içerisinde gizlilik ve güvenlik bölümünün % 51,9’unda olmadığı da belirlenmiştir.

Tablo 6. İnternet Sitelerinin Reklam Kirliliğine Göre Değerlendirilmesi

	Frekans	Yüzde
Yok	18	66,7
Var	9	33,3
Toplam	27	100,0

Çalışmanın çıkış noktasını oluşturan ergonomi, insanların anatomik, antropometrik özelliklerini, psikolojik ve fiziksel kapasitelerini ve toleranslarını göz önüne alarak, endüstriyel iş ortamındaki tüm faktörlerin etkisi ile olabilecek organik ve psikososyal stresler karşısında, sistem verimliliği ve insan-makine-çevre uyumunun temel yasalarını ortaya koymaya çalışan disiplinler arası bir araştırma geliştirme alanıdır.¹² Web siteleri de ergonominin en fazla ihtiyaç duyulduğu alanlardır. Birbirinden bağımsız ve farklı özelliklere sahip milyonlarca insanın kullandığı sanal ortamın tüm insanların ihtiyaçlarına göre ortak bir tasarım içerisinde buluşması gerekmektedir. Kullanılabilirliği etkilerin araştırıldığı bu çalışmada kullanıcılar tarafından karşılaşılan en olumsuz alanların arayüzlerde bulunan reklam kirliliği olduğu görülmüştür. Ticari kaygılarla sayfanın bir çok yerine yerleştirilmiş olan “banner” alanlarının, haberin görsel sunumunu olumsuz etkilediği ve kullanıcıların haber kaynaklarına ulaşmasında zorlayıcı bir etki yapıldığı bilinmektedir. Tablo 6’da yer alan verilerde sitelerin % 66,7’sinde reklam fazlalığından ötürü oluşmuş olan tasarım kirliliği tespit edilmiştir.

Sonuç

Günümüzde internet yayıncılığı sürecinde, hedeflere ulaşmak için birçok model içerinden hedef gruba yönelik strateji ve tasarım yöntemlerinin doğru bir şekilde seçilmesi gerekmektedir. Ölçme-değerlendirme aşamasında hedef-davranışların ayrı ayrı test edilip, istendik davranışların ne kadarının kazandırıldığı ve yapılan yayının kalite kontrolüyle belirlenmektedir. Web tabanlı ortamda yazılı, sesli ve görüntülü olmak üzere çeşitli sembollerin rahatlıkla kullanılabilirdiği iletişim ve etkileşim sağlanabilmektedir. Böylesine zengin olanaklar sunan ortamda yayıncılık faaliyetlerinin etkililik ve verimliliğe odaklanabilmesi için birçok unsurun planlanması gerekmektedir. Bütün bu öğeler arasındaki ilişkilerin dinamik olması ve bu yolla öğelerin birbirini etkilediği düşünülürse, tasarımın ergonomik olması gittikçe önem kazanmaktadır. Bu yüzden çalışmaya konu olan haber sitelerinin de diğer webler de olduğu gibi belirli standartlara uygun olarak tasarımlarının gerçekleşmesinin yanında güncel geri bildirimlere göre de şekillendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle web standartlarının en önemli konusu, stil şablonlarının (CSS) kullanılması ve bu sayede bilgi ve sunumun, başka bir deyişle içerikle tasarımın birbirinden ayrılması gerektiğidir. Bir Web tarayıcı tarafından görüntülenebilecek sayfaların oluşturulmasında HTML (Hypertext Markup Language) kullanılır. HTML, internet

12- Erkan N., **Ergonomi, Verimlilik, Sağlık ve Güvenlik İçin İnsan Faktörü Mühendisliği**, MPM Yay., Ankara, 2001.

tarayıcılarına bir sayfanın değişik kısımlarının nasıl görüntüleneceğini açıklayan (başlık, paragraf vb.) ve içeriği (bilgi, metin vb.) sunan bir web dilidir. CSS ise internet tarayıcılarına bir sayfanın nasıl görünmesi gerektiğini izah eden bir web teknolojisidir. İşte bu ayırma web standartları içinde “sunumun ve bilgini ayrılığı” denmekte ve bu ayırmanın yapılması önemle vurgulanmaktadır.¹³ Ancak farklı ortamlardaki kullanıcıların politik, sosyal düşünceleri de arayüz tasarımı da önemlidir. Arayüzün tasarımı her ne kadar iyi olsa da, kullanıcılar politik veya sosyal içerikten dolayı kendilerini tehdit edilmiş hissedebilirler ve arayüzle çalışmayı bırakabilirler.

Tasarlanacak olan internet destekli haber portalının kimin için geliştirileceği, ziyaretçilerin genel özellikleri ön araştırma ile ortaya çıkarılarak ortaya konulmalıdır. İnternet destekli yayıncılık sürecinde hangi bilgilerin aktarılması gerektiği belirlenmelidir. Gazetenin içerik analizinin yapılması ile hedefler belirlendikten sonra konu içindeki alt başlıkların kavram ve ilişkiler haritasının çıkarılması gerekmektedir. Ana sayfada bulunması gerekenler, sitenin adı, var ise logosu, sitenin amacı, sitenin bütünü hakkında genel bilgiler, ilgili bağlantılar ve içeriğini oluşturan sayfalara bağlantılardır. Ana sayfanın sitenin bütünü oluşturduğu sayfalara verdiği bağlantılar dikkat çekici ve kullanıcının rahat fark edebileceği şekilde tasarlanmalıdır. Ana sayfadan iç sayfalara ulaşıldığında ana sayfaya tekrar geri dönebilmek için her iç sayfada ana sayfaya dönüş için bağlantı bulunmalıdır. Türkiye’de haber sitelerinin arayüzleri incelendiğinde tamamına yakınında standart bir formatın olduğu görülmektedir. Eğer hedef ve davranışlar açık ve net olarak belirlenirse sanal ortamda yapılan yayıncılık faaliyetlerinin belirli bir kitlesi oluşur. Bu aşamada, daha çok ziyaretçi kazandırılacak olan bilgilerin (davranışların) belirlenmesi faaliyetleri bulunmaktadır.

Bu çalışmada kullanıcı tercihleri doğrultusunda haber sitesinde olması gereken unsurların dışında sayfanın kullanımını zorlaştıran ergonomik hataların varlığı üzerinde durulmaktadır. Test aşamasında arayüzü test eden kişiler genellikle kendi istekleriyle gelen ve bu konuda deneyimi olan yani ortalama bir kullanıcının üstü olan kullanıcılar olması gerçek değerlendirmeleri zorlaştırmaktadır. Bu yüzden dünyanın birçok yerinde web trafiğini detaylı olarak inceleyen şirketlere ihtiyaç duyulmuştur. Tasarımcıların tamamı ana sayfada yer alan çok fazla bilginin karmaşaya ve kafa karışıklığına neden olacağı kanısındadırlar. Gereksiz olan bölümlerin ayıklanabilmesi için bu istatistiklere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu şekilde hazırlanmış olan bir haber ortamı ziyaretçiler tarafından estetik bulunduğu gibi, haber kaynaklarına ulaşma konusunda da sıkıntı yaratmamaktadır.

13- Doğan M., “Web Standartları”, http://www.mmistanbul.com/makaleler/kavramlar/web_standartlar1/web_standartlari.html. Erişim: 15.07.2010

Kaynaklar

- *Battleson, B., Booth, A., and Weintrop, J., “Usability testing of an academic library web site: a case study”, **The Journal of Academic Librarianship**, vol. 27, no 3, 2001.
- *Börklü, H., R., “Computer-aided conceptual design based on design catalogues”, **Politeknik Dergisi**, 4 (3), 2001.
- *Deng, Y. M., Tor, S. B. and Britton, G. A., “Abstracting and exploring functional design information for conceptual mechanical product”, **Engineering with Computers**, 16, 2000.
- *Doğan M., “Web Standartları”, http://www.mmistanbul.com/makaleler/kavramlar/web_standartlar1/web_standartlari.html Erişim: 15.07.2010
- *Erkan N., **Ergonomi, Verimlilik, sağlık ve güvenlik için insan faktörü mühendisliği**, MPM Yay., Ankara, 2001.
- *Juline E., Mills, R., L., **Handbook of Consumer Behavior, Tourism, and the Internet**, The Haworth Hospitality Press, Binghamtos, 2005.
- *Nielsen, J., “How Users Read on the Web”, **The Alertbox**, October, 1997.
- *Norlin, E., and Winters, C. M., “Usability Testing for Library Web”, **American Library Association**, Chicago, 2002.
- *Steve K., **Don’t Make Me Think**, USA, New Riders Publishing, 2000.
- *Toktaş, İ., **Mekanik sistemler için bir kavramsal tasarım modelinin geliştirilmesinde yapay sinir ağlarının kullanılması**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2003.
- *Utexas, “Questions about knowledge management” KM, Erişim tarihi: 20.10.2010. <http://www.bus.utexas.edu/kman/answers.htm>.
- *Wimmer, D., D. ve Dominick, J.R., **Mass Media Research: An Indroduction**, Belmont: Wadsworth Publishing Company, 2000.
- *Yaşın, C., “Medyada Yeni Trendler”, **Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, S:21, 2005.